

הספר ברצף אחד. אך בזכות כשרון הכתיבה המופלא של שגב וחושיו ההיסטוריים, גם מי שיפתח מדי פעם בעמוד אקראי ימצא את עצמו נשאב אל סיפור מעניין ובעיקר אל אישיות מרתקת, כזו שאינה גדולה מהחיים אלא רואה בחיים את הגדולה.

בריאיון שנזכר למעלה העיר שגב כי העניין הרב בכך-גוריון נובע מהגעגועים אל "מנהיג בעל יושרה" הצפים בעידן נתניהו. קריאה בספר דווקא מערערת את התזה מכול וכול: המנהיג שייסד את מדינת היהודים אינו מתגלה כישר יותר, עקבי יותר או נדיב יותר מראש הממשלה הנוכחי. המדויק ביותר יהיה לומר שההשוואה מופרכת: מדובר באישיות שונה בתכלית, עם חולשות וחזקות אחרות – שפעלה בעידן אחר ובאווירה ציבורית אחרת. קריאה בספר בהחלט מעוררת געגוע אל האיש ההוא ואל העת ההיא, ובכך שגב עושה את מלאכתו נאמנה. געגוע, כמובן, אינו מדיניות.

י"ש

מדברים בשפת התנ"ך

רוביק רוזנטל
כתב, 2018 | 401 עמ'

המבקש ללמוד מתוך הנאה צרופה על העברית שבפיו ושבאוזניו, על העברית המקראית, ובעיקר על היחסים המפתיעים ביניהן, יוכל מעתה לפנות לספרו החדש של רוביק רוזנטל. רימון-ידע אנציקלופדי זה, הכתוב כשיחה קולחת, מצליח להגדיר תופעות מופשטות מתוך שחייה בדוגמאות חיות. הוא אינו

לפגוש את קומתו האנושית של המנהיג המיתולוגי, ומתעניינים הרבה פחות בשאלות שהעסיקו מאוד את ההיסטוריונים בעבר – כמו הפילוגים והמיזוגים של מפלגות הפועלים הארצישראליות או האידיאולוגיה הסוציאליסטית.

הכרך העבה מאוד ששגב הוסיף למדף עושה עבודה נפלאה בהבאת דמותו של בן-גוריון אל הסלון הביתי שלנו, עם אישיותו רבת ההפכים והמורכבת. בן-גוריון של שגב הוא גם אדם החי את ההיסטוריה ואת המיתוס ומוודד בקנה המידה שלהם את מעשיו, החתומים בחותם של משמעת ופיכחון, ובה בשעה הוא ילד המתבונן בפליאה על העולם, הוגה דעות חובבני ועסקן מוכשר, הנתון למצבי רוח וכורך אחר חשבונות אישיים.

בעצם, בן גוריון של שגב הוא שיקוף נקי למדי של בן-גוריון עצמו, והדבר ניכר הן בתוכן הן בלשון. בתוכן, הספר הוא כמובן כולו פרשנות של שגב, הנשען על מקורות מקבילים רבים; אבל הפרשנות הזו נותנת מקום רב לנקודת מבטו של מושא הביוגרפיה, והיא נבנית כך שהקורא חש כמי שמלווה את בן-גוריון ולא שמתבונן עליו מבחוץ. בלשון – שגב מצטט רבות את בן-גוריון (כמו כל ביוגרף המסתמך על יומנים); אך הוא גם בונה את משפטיו שלו תוך שיבוץ ביטויים של בן-גוריון, ואף משתמש בלשונו של מושא הביוגרפיה כמקור לכותרות כל עשרות פרקי המשנה של הספר הארוך. כולן נתונות במירכאות, ויחד הן עצמן פורסות לעיני הקורא, מדעת או שלא מדעת, מעין מפה סמנטית של עולמו של הזקן.

קוראים שלא פינו לעצמם חופשה מרוכזת לא יקראו, מן הסתם, את מאות עמודי

המשמעותיות בין העברית העתיקה לעברית החדשה, כגון מעתקים של צמצום משמעות ושאלת משמעות, מעתק החילון המוציא מילים מהקשרן האמוני והפולחני, והמעטק האירוני המחייה ניבים שהיו לקלישאות והופך אותם לכלים רטוריים אירוניים. זה קורה אפילו למילים, כגון המילה "להתנשא". החלק השלישי מדגים את התופעות בתחומי חיים שונים, והחלק האחרון מתמקד באופנים שבהם נגזרו מהמקרא מילים לצרכים מודרניים כגון אלו של חיי המנהל במדינת ישראל. רוזנטל מונה אגב כך גם אבחנות לשוניות עכשוויות שדובר העברית המודע ודאי שם להן ליבו בעצמו; אך לפעמים טוב לקרוא לדברים הידועים בשמם.

אולם החלקים שאחרי החלקים, ובראשם מפתח העניינים, חשובים לא פחות. המפתח העשיר כולל את כל המילים הנידונות בספר, וכך יכול כל מי שמסתקרן לגבי גלגוליה של מילה מסוימת לאתר את סיפורה. פרק הביבליוגרפיה אפשר למחבר לעשות מעשה אמיץ ולא מקובל – להימנע בגוף הפרקים מהערות שוליים וסוגריים מכבידים של מראי־מקום, ולהסתפק באזכור מינימלי של שם המחבר, שדי בו כדי לאפשר למעיין המתעניין לאתר את המקור בעזרת הביבליוגרפיה, ולשאר הקוראים לרוץ בלי מהמורות בסיפורה הדוהר של לשונם.

צ"א

יצירת מחקר כי אם יצירת איסוף, סידור והנגשה לקהל הרחב. שמו של הספר יינשא מעתה בפיו של מי שירצה להדגים השכלה מבדרת רצינית מהי.

מה גרם ללשונאי רוזנטל לעמוס על שכמו (במקרא שכם היא חלקו העליון של הגב ואינה כתף; חז"ל איחדו משמעות בהשפעת הארמית והיוונית; בימינו הן חזרו להתבדל; עמ' 200) מיזם ענק כזה של איסוף ומיון? כמובן, תחילה אהבתו לעברית שכבר זיכתה אותנו בכרכים שימושיים פרי עטו וזיכרונו כגון 'מילון הסלנג' ו'מילון הצירופים'. אך נוסף על כך, הטריד אותו הקושי המוצהר של צעירים ישראלים להבין את שפת התנ"ך, עניין שלדעתו יכול להיפתר במאמץ קטן; והטרידו אותו הטענות, שכבר חלחלו לציבור ולעולם המחקר, כאילו העברית הישראלית היא שפה אחרת מהעברית המקראית.

רוזנטל מפריך אותן באורח תיאורטי בתחילת הספר, ובאורח מעשי לאורך רובו. ברמה העקרונית הוא מראה בין היתר כי אף על פי שהתחביר העברי המודרני מושפע משפות זרות, התחביר המקראי גמיש ממילא, ואילו בליבת השפה העברית, השורשים ודרכי שקילתם למילים, לא השתנה כמעט דבר. באורח מעשי, היניקה וההשראה העמוקות של העברית העכשווית מזו המקראית, דרך התקופות שבתוך וגם בדילוג מעליהם, מראות שגם בהשתנות המשמעות והמבנים נהר העברית אחד הוא.

בחלקו הראשון של הספר מתקיים עיקר הדיון בפער בין העברית התנ"כית לזו שבפינו, ומתבררים מנגנוני ההתגלגלות ביניהן. בחלק הבא מסווג רוזנטל את מעתקי